

УДК 316.736+316.723

DOI <https://doi.org/10.32840/2707-9147.2021.90.2>

Д. В. КАЛАШНЬОВА

студентка IV курсу факультету соціології,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

А. Ю. ТАЩЕНКО

кандидатка соціологічних наук,
асистентка кафедри соціальних структур та соціальних відносин,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СОЦІАЛЬНО-СТРУКТУРНІ ВІДМІННОСТІ СТАВЛЕННЯ ДО КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ

У статті презентовано результати розвідкового дослідження соціально-структурних відмінностей у ставленні до культурної пам'яті у представників поколінь Y та Z, що є початком вирішення значущого в соціологічному вимірі завдання. Було розглянуто сучасні теорії щодо культурної пам'яті, що належать таким дослідникам культурної пам'яті, як Я. Ассман, А. Ассман, група «Культури спогадів» при університеті Гісен, Р. Брубейкер, К. Кьольбл та Ю. Штрауб, А. Ерл та А. Рігні, А. Варбург, П. Коннертон. Також проаналізовано соціально-структурний аспект культурної пам'яті в контексті теорії поколінь Н. Хоува та В. Штрауса. Основні положення їх теорії поколінь цілком поєднуються з основними положеннями теорії культурної пам'яті А. Ассман. Культурна пам'ять як форма колективної пам'яті передбачає наявність структур зберігання та відтворення знань, залежність від запитів різних поколінь, що стає одним із чинників їх диференціації. На прикладі студентів-випускників виявлено особливості ставлення покоління Y до культурної пам'яті, на прикладі учнів старшої школи виявлено особливості ставлення покоління Z до культурної пам'яті. Після проведення електронного поштового опитування здійснено порівняльний аналіз ставлення представників поколінь Y та Z до культурної пам'яті. Було виявлено спільні риси поколінь Y та Z, серед яких – повага до української мови та її використання в різних сферах життя, повага до українських свят, повага до українського минулого, навички засвоєння знань щодо самобутності українського народу, його культури та історії. Проте форма вираження та актуалізація означеного ставлення поколінь до культурної пам'яті відрізняється щодо таких критеріїв, як бажання критичного осмислення минулого, бажання наслідувати традиції свого народу, бажання використовувати символіку свого народу тощо.

Ключові слова: культурна пам'ять, покоління Y, покоління Z, історія, традиції, звичаї, обряди, мова.

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиліть XX ст. сформувалися та набрали сили «memory studies» [8, с. 79]. Цей напрям

об'єднує представників низки гуманітарних та соціально-поведінкових наук: культурологія, антропологія, філософія, історія, соціологія тощо. Глобалізаційні процеси кінця ХХ ст. стимулювали інтерес до збереження та інтерпретації культурної пам'яті, що стала однією з провідних проблематик досліджень пам'яті. Під культурною пам'яттю розуміють результат передачі й осягнення смислів, що обмежуються культурними рамками (наприклад, приналежністю до певного етносу, володіння тією чи іншою мовою тощо). Ставлення до культурної пам'яті не передбачає полярної позитивної/негативної конотації, а полягає в різному характері та бажанні сприйняття, засвоєння та відтворення трансльованих смислів. Зростає й науковий інтерес і до теорії поколінь [10, с. 96–97]. Вона ґрунтується на тому, що певна сукупність людей, народжених в один двадцятирічний період, переживає одні й ті самі історичні події в приблизно однаковому віці, має схожі переконання та моделі поведінки. Тому таку сукупність людей називають ще «соціальним поколінням». Через різність життєвого досвіду – зокрема, того, що має відношення до інформаційної або ж цифрової нерівності, спровокованої історичними подіями – вони мають відмінності в переконаннях, моделях поведінки, ставленнях тощо. Це своєю чергою означає можливість дослідження соціально-структурних відмінностей (вікових безпосередньо та інформаційних/цифрових опосередковано) у ставленні молоді до культурної пам'яті.

Визначення соціально-структурних відмінностей ставлення молоді до культурної пам'яті означає визначення різниці у сприйманні та відтворенні культурно значущої інформації. У контексті нашого дослідження ми розглядатимемо учнів старшої школи та студентів-випускників, бо нас цікавлять соціальні покоління Y та Z як представники різних шаблів соціальної структури, що продемонстровані на прикладі студентів та учнів відповідно. Як учні, так і студенти в рамках навчального процесу постійно взаємодіють одне з одним, об'єднані схожим стилем життя загалом та інтересами зокрема. Пам'ять відіграє важливу роль у соціальній структурі суспільства – вона є засобом формування і підтримання ідентичності людини як частини соціуму [6, с. 18]. За допомогою неї оберігають матеріально-духовні цінності культури, генералізують особистісний та колективний досвід, синтезують надбання окремих особистостей та поколінь загалом. Пам'ять слугує мірилом спільності для багатьох структурних ланок суспільства, тому соціальна структура являє собою перспективне поле дослідження в цьому відношенні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасне бачення культурної пам'яті репрезентовано працями Я. Ассмана та А. Ассман, під якою дослідники розуміють пам'ять про далеке минуле, його міфічні витоки й засади. В Я. Ассмана воно розвиває теорію пам'яті М. Хальбвакса [11]. Попри загальну «внутрішню» природу пам'яті [2, с. 19], змістовна наповненість пам'яті, її організація, строки

збереження інформації визначаються зовнішніми параметрами, а саме: соціальними і культурними рамками, що й зумовлює термін «культурна» відносно до цього типу пам'яті. Функцією області культурної пам'яті є передача смислу, що забезпечує їй роль інтегруючої ланки в структурі пам'яті, адже в неї «більше чи менше плавно переходять усі вищезазначені [міметична, предметна та комунікативна] області» [2, с. 20]. Коли цілкове значення певної діяльності чи результату цієї діяльності виходить за межі та отримує смислове значення, є підстави говорити про культурну пам'ять. Вона вирізняється інституціональною формалізацією, символічністю, наявністю фахівців – носіїв традиції. Залежно від характеру культури, пам'ять звертається або до космічних міфів, або до історичних легенд. В історії культури «найважливішою подією є канонізація, заморожування пам'яті, коли тривалість зупиняється створенням канону» [2, с. 100]. Порівняно з теорією Хальбвакса теорія Ассмана враховує зовнішні форми інституціоналізації пам'яті – перш за все, її текстуальне закріплення зусиллями особливої соціальної групи, яку Ассман визначає за професійним статусом і зайнятістю.

У сучасній практиці досліджень зустрічаються також терміни «культури пам'яті» / «меморіальні культури», що є критичною реакцією на універсальність і широту значення терміна «культурна пам'ять». На відміну від останнього, вони віддзеркалюють множинність форм і способів запам'ятовування, спогади в соціокультурному контексті, і це виявилось затребуваним в історичних, політичних та соціологічних дослідженнях. На думку А. Ассман, меморіальна культура протиставляється інструменталізації минулого з огляду на актуальні політичні процеси. Культурна пам'ять, згідно з теорією А. Ассман, має два модуси: канон і архів. *Каноном* позначається функціональна частина культурної пам'яті, а *архівом* – накопичувальна. Для розрізнення відповідних термінів А. Ассман використовує концепт художнього музею: «Музей виконує дві чітко розрізнявальні функції: по-перше, це функція ціннісного канону з його орієнтацією на відбиття та формування смаків, а по-друге, це функція історичного архіву. Збереження, консервація речей є лише однією стороною культурної пам'яті, її інша сторона полягає у суворому відборі, активній оцінці й індивідуальному освоєнні» [1, с. 34]. Активна пам'ять канону увічне те, що суспільство навмисно вибрало й підтримує як виняткове й життєво важливе. Архівна пам'ять доступна лише фахівцям. Вона готова до вилучення інформації з матеріальних джерел і до її професійної інтерпретації. Але її головна властивість – у тому, що вона не циркулює як буденне знання. Однак культурна пам'ять як елемент колективної пам'яті володіє не тільки суб'єктивним механізмом функціонування, але й унікальними семантичними критеріями. Із плином часу зміщується не тільки канон, а й саме сприйняття культурних смислів. Часом це виявляється наслідком зміни епох або поновлення комунікативної пам'яті й ілюструє зміни в механізмах відтворення культурної пам'яті, зокрема, у зв'язку з соціально-структурними

трансформаціями суспільства та його окремих груп (утворення нових організацій і об'єднань, реорганізації вже існуючих, зміни суспільного ладу тощо). Тому культурна пам'ять як суб'єктивний механізм функціонування з унікальними семантичними критеріями в інтерпретації цієї дослідниці відіграє важливу роль і для поколінь.

Теорія культурної пам'яті Я. Ассмана та А. Ассман піддалася критиці з боку створеної при університеті Гісен в 1996 р. спеціальної дослідницької групи «Культури спогадів», що проіснувала до 2008 р. Визнавши внесок Ассманів у дослідження різних форм колективної пам'яті, ця дослідницька група констатувала, що їх теорія пам'яті є нерухомою, застиглою, статичною, що вона недостатньо враховує «плюралізм і динаміку розвитку суспільних процесів спогади і вплив на них таких суперечливих факторів, як фактор влади або ж фактор компромісу» [4, с. 12]. Ці недоліки дослідницька група університету Гісен прагнула усунути, сконцентрувавши свої зусилля на вивчення динаміки і мінливості колективних процесів спогадування. Також серед зарубіжних дослідників дедалі частіше звучать критичні зауваження щодо слабкої структурованості простору досліджень культурної пам'яті. На думку Р. Брубейкера, одним із серйозних недоліків сучасної літератури про культурну пам'ять є відсутність повноцінних компаративних досліджень, які були би далекі як від гранично загальних висловлювань, які позбавляють пам'ять специфічних характеристик, так і від зосередженості на окремих формах колективних спогадів [3, с. 291–292]. К. Кольбель та Ю. Штрауб, зазначаючи довгий шлях розвитку уявленн про пам'ять у науці та філософії, вказують на практичну і теоретичну неможливість інтегрувати всі наявні нині підходи в галузі досліджень пам'яті в певній «супертеорії», що охоплює дослідження пам'яті в різних науках. Незважаючи на те, що потреба в такій теорії очевидна, це неможливо через погану сполучуваність досліджень пам'яті й непридатність результатів для компаративного аналізу. Дослідники вказують на необхідність діалогу як форми співвіднесення методологій дослідних програм «memory studies» [4, с. 14]. Підтримуючи загальні тенденції процесуального розуміння культурної пам'яті, А. Ерл та А. Рігні висловили думку, що процес колективного згадування є дуже складним і високодинамічним, відбуваючись на трьох взаємопов'язаних рівнях:

1) «об'єктивних», або «даних» суспільству умовах процесу згадування, що включає в себе як форми зберігання і передачі знань, так і соціально-громадські структури суспільства;

2) «суб'єктивних» або особливих і спеціальних культур спогадів, куди слід зараховувати відносини влади, політичні інтереси процесу згадування, різні «техніки згадування», орієнтовані на інтереси людей;

3) безпосередніх спогадів, які організуються за спеціальним сценарієм і проявляють себе, як правило, в конкретній «практиці згадування» [12, р. 34].

Не можна не згадати й А. Варбурга, який застосовує мистецтвознавчий та семіотичний підходи для пояснення культурної пам'яті. Він розглядає твори мистецтва як свого роду сховища пам'яті. На думку дослідника, артефакти є «образотворчими символами» культури. Вони були створені в певну епоху в певному суспільстві конкретним творцем і тому маніфестують соціальну й індивідуальну культурну ідентичність. Сенс культури розкривається через деталі, які є, як вважає Варбург, її головним засобом вираження, і завдяки деталям можна скласти уявлення про предмет загалом [5, с. 24]. Ще один відомий дослідник, П. Коннертон, розглядає культурну пам'ять як спільну пам'ять багатьох людей, що виникає на стику власне особистісної, когнітивної пам'яті та пам'яті-звички. Вона нерідко слугує елементом політичної ідеології, що контролювана владою і втілюється в церемоніях/ритуалах вшанування, тілесних практиках. Коннертон спеціально наголошує на взаємозумовленості сприймання нинішнього й минулого, зафіксованого в індивідуальній та спільній пам'яті: «Теперішнє намагається в певний спосіб впливати на наші спогади про минуле..., минуле намагається впливати чи спотворювати наше сприйняття теперішнього» [9, с. 16]. Водночас пам'ять у такому трактуванні постає спільною матрицею минулого у свідомості одного чи кількох поколінь [9, с. 17]. Тому особливість сучасного підходу до дослідження культурної пам'яті полягає в інтегруванні наявних теорій, критиці та аргументації певних положень. Бачення культурної пам'яті деталізується, зокрема, стосовно соціально-структурних відмінностей у відтворенні та ставленні до культурної пам'яті, що пов'язуються зі зміною епох та поколінь і відповідні трансформації в соціальних групах, взаємозалежністю культурної пам'яті із соціально-громадськими структурами в процесах згадування, різністю «матриць минулого» в різних поколінь тощо.

Культурна пам'ять як «спільна матриця минулого» є особливістю кожної соціальної структури й динаміки, відтворення цих структур, зокрема поколінь. У 1991 р. Н. Хоув та В. Штраус проаналізували історію США, приділивши особливу увагу ХХ ст., і виявили, що існують певні періоди, коли більшість людей мають схожі цінності. Такі періоди були названі «соціальними поколіннями», а підставою для схожих цінностей є переживання одних і тих самих історичних подій у приблизно однаковому віці, єдині переконання та моделі поведінки, відчуття причетності до цього покоління [10, с. 94]. Цінності покоління Y (1985–1999 р.н.) продовжують формуватися і нині. Події, що впливали на них, – це розпад СРСР, теракти і військові конфлікти, атипова пневмонія, розвиток цифрових технологій. Їх технограмотність має зовсім інакший характер, ніж у попередніх поколінь; для них менш важливі всесвітньо відомі компанії та бренди, бо цікавлять їх місця та речі, які більшою мірою відображають їх індивідуальність. При цьому, крім власного таланту, для них важливі питання

відповідальності за компанію, за регіон, за країну тощо. Покоління Z (2000–2020 р.н.) відрізняє, перш за все, те, що серед цінностей для них на першому плані – сім'я і дружба, важливими є любов, кар'єра і гроші. Те, що попередні покоління називали «новими технологіями» або «технологіями майбутнього», – для покоління Z вже дійсність. Це перше покоління, яке повністю народилося за часів глобалізації, але, незважаючи на це, значна його частина виступає проти буму технологій і хоче прожити «справжнє» життя [7, с. 84–85]. Теорія культурної пам'яті і теорія поколінь перегукуються в певних аспектах, зокрема у визначенні ціннісної та світоглядної спільності соціальних груп. У контексті теорії поколінь Хоува та Штрауса важливу роль відіграє культурна пам'ять у інтерпретації А. Ассман. Динаміка пам'яті суспільства визначається зміною поколінь: «Кожна така зміна, яка відбувається приблизно з тридцятирічним періодом, помітно зрушує в суспільстві профіль його спогадів. Позиції, які раніше панували або вважалися репрезентативними, поступово переміщуються від центру до периферії» [1, с. 15]. Тому покоління в аспекті способу організації та відтворення культурної пам'яті є актуальним об'єктом дослідження. До того ж ставлення сучасної української молоді до культурної пам'яті переломлюється кризою низку несприятливих явищ. Українське суспільство переживає період трансформації, що зумовлює кризу культурної ідентичності, проявляється в культурно-історичній некомпетентності молоді та сприйнятті звичаєво-обрядової складової частини культури як анахронізму. Причинами означеного є складні умови формування української державності за глобалізації. Зокрема, провідну роль у наслідуванні культури та баченні давнього минулого мають ЗМІ. Незахищеність молоді від інформаційного впливу новітніх каналів комунікації додає незахищеності й українській культурі – перебуваючи у стадії становлення, вона не витримує конкуренції із, зокрема, американською культурою, що видається привабливою через поверхневе знайомство з нею. Як наслідок, ставлення молоді до власної культурної пам'яті формується в умовах потужного зовнішнього впливу, хоча механізми відтворення та збереження автентичної культурної пам'яті, як і оцінки щодо неї, є важливими факторами існування усіх соціальних інститутів за формування української державності та консолідації української нації.

Мета статті. Цілями статті є розвідкове виявлення соціально-структурних відмінностей у ставленні до культурної пам'яті у представників поколінь Y та Z та визначення основних тенденцій у змінах механізмів її організації в межах одного покоління.

Виклад основного матеріалу. Однією з авторок цієї статті (Д.В. Калашнєвою) було проведено розвідкове електронне поштове опитування (анкетування). З огляду на необхідність дотримання умов карантинних заходів це було найрелевантнішим методом отримання даних. Респондентами стали: 1) студенти-випускники

освітнього ОКР «бакалавр» спеціальності «Соціологія» Київського національного університету імені Тараса Шевченка (32 особи, опитані з 14 по 21 квітня 2021 р., 100% респондентів належать до покоління Y, тобто народилися в 1985–1999 рр.); 2) учні 9–10 класів спеціалізованої школи № 173 м. Києва (40 осіб, опитані з 15 по 20 квітня 2021 р., 100% респондентів належать до покоління Z, тобто народилися у період після 2005 р.). Авторка цікавилася думками стосовно державних та релігійних свят, національно-культурної специфіки українського народу у формі звичаїв та обрядів, смаків та вподобань повсякденного життя, участі в громадській просвітницькій діяльності, мовним питанням та символікою.

Відповідно до результатів анкетування *студентів*, 100% із них пишасться *історичним минулим України* та виявляє ознаки елементарного ознайомлення з ним. Умогивованість *вивчення історії України* у ВНЗ є абсолютною для 73% опитаних, проте частина опитаних не вбачає необхідності вивчення історії України в університеті, аргументуючи це: 1) непотрібністю повторення шкільного курсу в рамках університету (12%); 2) опосередкованому взаємозв'язку дисципліни предмету (15%). Отже, більшість, скоріше за все, розуміє значення історії України для власного становлення як освіченої особистості та свідомого громадянина України, проте певна категорія опитаних студентів не усвідомлює цього, що свідчить про зміни цінностей під впливом глобалізації (орієнтація на те, що дає швидкий результат, профілізацію діяльності). 94% опитаних *святкують Різдво*, проте 97% не колядують: опитані студенти вважають традиції важливими та поважають їх, проте *колядування* сприймається більше як забавка, аніж традиція, й асоціюється з дітьми. *Вишиванка* як символ українського народу зустрічає повагу у 100% опитаних студентів, 9% вдягають вишиванку на свята. *Спілкування державною мовою* доводить її вагомість у студентському середовищі: 93% спілкуються нею в повсякденному житті, 7% спілкуються за потреби (під час занять, зокрема). Отже, мова як засіб транслювання культурної пам'яті отримує майже однозначне визнання, проте читати українською полюбає вже менша частка опитаних студентів (72%), що свідчить або про недостатню представленість україномовної літератури на українському ринку, або про «білінгвальну байдужість» (володіння російською мовою спрощує пошук літератури для читання). Серед *джерел отримання інформації* (іншими словами – каналів потенційної трансляції культурної пам'яті) в опитаних студентів особливе місце займають університет (60%) та самостійні пошуки через Інтернет (34%), із великим відривом ідуть розповіді родичів та знайомих (6%), а пошук інформації в літературі взагалі залишився незатребуваним. Превалювання просвітницьких заходів університету підтверджує його особливу роль як носія і транслятора культурної пам'яті в студентському середовищі,

адже через організовані університетом просвітницькі заходи студенти дізнаються і про минуле своєї держави. Проте якщо говорити про звичаєво-обрядову складову частину, то університет у цьому плані значно поступається родині: основну інформацію про звичаї та обряди (і, ймовірно, роз'яснення незрозумілих моментів етнокультурної специфіки України) опитані студенти отримують саме в колі родичів та знайомих (50%), наступне місце займає пошук в Інтернеті (25%), і лише після пошуку інформації в літературі (16%) зазначено університет (9%). Більшість опитаних студентів (78%) не вважає доцільною участь у підготовці та проведенні університетських заходів просвітницького типу чи святкових, приурочених до певної дати, якщо вони прямо не пов'язані з їх діяльністю (дослідницькою, навчальною чи робочою). Дехто вважає це важливим компонентом активної громадянської позиції (14%) або цікавим способом випробовування своїх талантів та вмій (9%). Отже, ставлення опитаних студентів до культурної пам'яті загалом має більше позитивних рис, ніж негативних (превалювання української мови, повага до державної символіки, зацікавленість в етнокультурні українського народу). Водночас наявні і негативні тенденції – зокрема, недостатня увага до культурно-історичного розвитку особистості. Опитані студенти націлені на миттєвий результат та зосереджуються на необхідному «тут і зараз».

Як і студенти, всі опитані **учні** (100%) пишуться *історією України*, знайомі з *видатними історичними постатями та культурними діячами в українській історії*. Важливість знання історії теж загалом не потребує аргументації: 67% опитаних учнів визнають важливість вивчення історії, проте 28% вважають, що її важливість переоцінена і в сучасному світі є можливість будь-коли ознайомитися з необхідними історичними даними, і 5% не вважають за потрібне вивчати історію взагалі. Звісно, покоління Z зростає в умовах потенційного доступу до майже будь-якої інформації, що стає приводом до сумнівів у необхідності вивчення історії, проте це є результатом нерозуміння ваги цієї дисципліни, викривленому розумінні історичної науки як «набору дат і фактів». 86% опитаних вважають *колядування* важливою традицією українського народу та слідує їй, лише 5% їй не слідує, а 9% вважають дитячою забавкою. Ставлення до *колядування* як до гри може бути продиктоване особливостями підліткової психіки (пов'язаними з бажанням «дорослішання») та позбавлення атрибутів дитинства). *Вишиванку* на свята чи певні святкові заходи одягають 29% опитаних учнів, 11% можуть одягнути вишиванку без жодної причини, 45% більше люблять зручний одяг і комфорт, ще 11% вибирають святковий одяг без вишиванки. *Українська мова* має ключову роль у спілкуванні: 77% стверджують про використання української мови як мови спілкування не тільки в школі, а й поза школою, в міжособистісному спілкуванні та вдома. Більшість опитаних учнів отримує *інформацію про минуле, традиції, звичаї українського народу*

завдяки Інтернету (76%), частка інших варіантів вирішення проблеми незнання історичної інформації несуттєва: 14% дізнаються через шкільні заходи, 5% – через відповідну літературу, ще 5% – від родичів та знайомих. *Звичаєво-обрядова складова частина культурної пам'яті* переважно сприймається через Інтернет (64%) та родичів і знайомих (18%), шкільні заходи та література відіграють незначну роль (вибрані в 11% та 7% відповідно). Що ж стосується актуалізації та засвоєння культурної пам'яті в процесі *підготовки та проведення шкільних заходів та свят*, то опитані учні виявляють у цьому відношенні достатньо високу активність: 34% займаються тією чи іншою позакласною діяльністю, 53% відвідують гуртки. Отже, у ставленні опитаних учнів до культурної пам'яті загалом більше позитивних рис: вони розмовляють державною мовою, більш прихильно (порівняно з опитаними студентами) ставляться до українських символів та зацікавлені історичним минулим України. Негатив проявляється в надмірній залежності від новітніх засобів трансляції культурної пам'яті, покладанні на їх «усезнання», бо Інтернет є головним джерелом інформації про минуле України, українські звичаї й обряди. Проте Z-репрезентанти вирізняються активною творчою та громадською діяльністю, їх потреба в соціалізації та пошуці себе актуалізує різні аспекти надбання культурної пам'яті і міцніші зв'язки з різними соціальними інститутами.

Висновки і пропозиції. Пам'ять є універсальним способом збереження інформації минулих поколінь для поколінь майбутнього, і кожна культура визначає «свою парадигму» того, *що* слід пам'ятати і *як* слід пам'ятати. Культурна пам'ять як форма колективної пам'яті передбачає наявність структури зберігання і відтворення знань, залежність від запитів соціальних груп. Вона постійно змінюється, а отже, передбачає постійне перепрочитання й реінтерпретацію. Ознайомлення з теорією культурної пам'яті Я. Ассмана та А. Ассман і теорією поколінь Н. Хоува та В. Штрауса дає підстави говорити про ставлення до культурної пам'яті як чинник диференціації поколінь. Соціально-структурні відмінності у ставленні до культурної пам'яті є наслідком різниці культурного базису формування світогляду, ритуально-звичаєвого укладу та «опрацювання» фактів і подій у межах різних соціальних груп, зміни епох та «матриць минулого». Емпіричний етап дослідження соціально-структурних відмінностей у ставленні до культурної пам'яті представників поколінь Y та Z шляхом поштового опитування з огляду на найбільш вразливі об'єкти зовнішнього культурного впливу найдоречніше було спрямувати на такі площини для майбутнього порівняльного аналізу, як історія України, найзнаковіші традиції та слідування їм, джерела отримання знань етнокультурного та історико-культурного характеру, державні символи, українська символіка та мова.

Виявилося, що загалом опитані представники покоління Y поважають історію України, проте не розуміють її практичного значення для

життя, цікавляться етнокультурною специфікою українського народу, його звичаями та обрядами, в отриманні просвітницьких знань довіряють навчальним закладам чи іншим спеціалізованим інституціям, з'ясовують необхідну для себе звичаєво-обрядову інформацію за допомогою Інтернету, водночас більшою мірою довіряючи ВНЗ та родині й знайомим, розмовляють українською і поважають українську символіку, але з актуалізацією та засвоєнням культурної пам'яті, для чого важливо застосовувати набуте знання на практиці – ситуація явно несприятлива. Представники покоління Z переважно поважають історію України та не бажають вдаватися до критики щодо її присутності в навчальному процесі, цікавляться українськими звичаями та наслідують їх, проте захоплені певною автономією в навчанні і здатні цілком задовольняти свої пізнавальні потреби через новітні технології (Інтернет). Спільними рисами опитаних представників поколінь Y та Z є повага до української мови та її використання в різних сферах життя, повага до українських свят та українського минулого. Представники обох поколінь переважно дізнаються про звичаї та обряди українського народу завдяки допомозі родини та знайомих, проте знання представники покоління Y більшою мірою отримують через спеціалізовані установи та ВНЗ, аніж через Інтернет, тоді як представники покоління Z можуть не потребувати посередників у процесі отримання знання, усю необхідну інформацію знаходячи самостійно. Також порівняно з Y-репрезентантами Z-репрезентанти вирізняються більшою стійкістю культурно-історичного, етнокультурного та національного світогляду. До подальших дослідницьких перспектив, окрім переходу від розвідок до фундаментальніших досліджень, можна зарахувати, зокрема, включення в них покоління Alpha. Це покоління, його цінності і ставлення до культурної пам'яті ще не отримали гідного опрацювання.

Список використаної літератури

1. Ассман А. Длинная тень прошлого: Мемориальная культура и историческая политика. Москва : Новое литературное обозрение, 2014. 328 с.
2. Ассман Я. Культурная память. Письмо, память о прошлом и политическая идентичность в высоких культурах древности. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 368 с.
3. Брубейкер Р. Этничность без групп. Москва : Издательский дом Высшей школы экономики, 2012. 418 с.
4. Буллер А., Линченко А.А. Культурная память как предмет философского осмысления. *Диалог со временем*. 2019. Вып. 66. С. 5–18.
5. Варбург А. Великое переселение образов. Москва : Азбука-классика, 2008. 416 с.
6. Вербицька П. Культурна пам'ять як чинник конструювання ідентичності в умовах трансформації українського суспільства. *Historical and Cultural Studies*. 2018. Vol 5. No 1. P. 15–22.

7. Єрмоленко А.Б. Розвиток національного освітнього простору в контексті надбань Теорії поколінь. *Вісник національного університету оборони*. 2014. № 3. С. 82–87.

8. Киридон А.М. Студії пам'яті в Україні: діапазон предметного поля / Теоретико-методологічні засади дослідження історичної пам'яті: збірник наукових праць / За заг. ред. Кудряченка А.І. Київ : Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. С. 76–89.

9. Коннертон П. Як суспільства пам'ятають. Київ : Ніка-центр, 2004. 184 с.

10. Ожиганова Е.М. Теория поколений Н. Хоува и В. Штрауса. Возможности практического применения. *Бизнес-образование в экономике знаний*. 2015. № 1. С. 94–97.

11. Хальбвак М. Социальные рамки памяти. Москва : Новое издательство, 2007. 348 с.

12. Erll A., Rigney A. Introduction: Cultural Memory and its Dynamics / In: Erll A., Rigney A. *Mediation Remediation, and the Dynamics of Cultural Memory*. Berlin, New York: De Gruyter, 2009. <https://doi.org/10.1515/9783110217384.0.1>

Kalashnova D. V., Tashchenko A. Yu. Sociostructural differences in attitude towards cultural memory

The article presents the results of an exploratory study of sociostructural differences in attitude of the representatives of Y and Z generations towards cultural memory. This is the beginning of solving a significant problem in the sociological dimension. Today's theories of cultural memory belonging to J. Assman, A. Assman, the "Memories Culture" group at the University of Giessen, R. Brubaker, C. Kölbl and J. Straub, A. Erll and A. Rigney, A. Warburg, P. Connerton were considered. Also, the sociostructural aspect of cultural memory in the context of N. Howe and W. Strauss generations' theory was analyzed. The main points of their generations' theory are fully combined with the main points of A. Assman theory of cultural memory. The cultural memory as a form of collective memory involves the presence of structures for preserving and reproducing knowledge as well as the dependence on the needs of different generations. The last thing mentioned becomes one of the factors of differentiation. The graduated students' example revealed the peculiarities of generation Y attitude towards cultural memory, and the high school students' example revealed the peculiarities of generation Z attitude towards cultural memory. After conducting an e-mail survey, a comparative analysis of the attitude towards cultural memory was made. Their common features were shown, namely: respectful use of the Ukrainian language in various life spheres, respect for the Ukrainian high days and the Ukrainian past, skills of mastering knowledge about the authenticity of Ukrainians, their culture and history. However, the forms of expression and actualisation of this attitude differ among the representatives of Y and Z generations studied in relation to such criteria as the desires to critically comprehend the past, to follow the traditions of Ukrainians, to use the Ukrainian symbols.

Key words: cultural memory, generation Y, generation Z, history, traditions, customs, rituals, language.